

I N F O R M A C J E   I   S P R A W O Z D A N I A

STUDIA POLONIJE
T. 18. Lublin 1997

JADWIGA PLEWKO
Lublin

KRONIKA DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU BADAŃ NAD POLONIA I DUSZPASTERSTWEM POLONIJNYM KUL ZA OKRES 1 STYCZNIA – 31 GRUDNIA 1996 R.

Rok 1996 jest już 24 rokiem pracy Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W ostatnim roku Instytut pracował w następującym składzie personalnym: ks. dr hab. Edward Walewander – dyrektor Instytutu, trzech asystenci naukowo-badawczy – dr Jadwiga Plewko, ks. mgr Robert Guz, mgr Andrzej Hałas (od 3 stycznia przez cały rok na zwolnieniu lekarskim) oraz mgr Robert Stopikowski (od 1 października 1996 r.).

W pracy Instytutu dominowała działalność wydawnicza oraz popularyzatorska w dziedzinie badań polonijnych, przejawiająca się m.in. udziałem pracowników w konferencjach naukowych i odczytach. Ważnym elementem działalności Instytutu były też liczne spotkania z przedstawicielami Polonii różnych krajów oraz badaczami zajmującymi się problematyką etniczną i polonijną.

I. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA INSTYTUTU

Działalność wydawnicza Instytutu Polonijnego KUL zaowocowała w roku sprawozdawczym ukazaniem się kilku pozycji książkowych oraz kolejnym, 17 tomem rocznika „Studia Polonijne”, przygotowanym i oddanym w tym roku do druku. Wydawnictwa książkowe ukazały się w serii Biblioteka Polonii. W edycji A: Studia jako X tom tej serii wydana została praca ks. Czesława S. Bartnika *Idea polskości* (Lublin 1996, wyd. 2). Tom XI i XII serii A

tworzą dwie książki ks. Edwarda Walewandra: *Wychowanie chrześcijańskie w nauczaniu i praktyce Kościoła katolickiego na ziemiach polskich w II połowie XIX w.* (Lublin 1996, wyd. 2 uzupełnione) oraz *Religijność w perspektywie dziejowej. Studia i szkice* (Lublin 1996). Natomiast w edycji B: Materiały i dokumenty jesienią 1996 r. został oddany do druku tom wspomnień zatytułowany *Polacy w Estonii mówią o sobie*, który jest kontynuacją programową dwóch poprzednich pozycji książkowych tej serii: *Polacy w Rosji mówią o sobie* (tom I-III¹) oraz *Polacy w Mołdowie mówią o sobie*². Praca *Polacy w Estonii mówią o sobie* zawiera wspomnienia naszych rodaków z lat przed wybuchem II wojny światowej z terenu Estonii (T. Krause OFMCap) oraz okresu wojny i lat powojennych (R. Dusznik, J. Karnacewicz), spędzonych przymusowo na terytorium Związku Radzieckiego i radzieckiej Estonii.

Jako kolejny VIII tom Serii B ukazała się bardzo interesująca książka wspomnieniowa Jadwigi Ihnatowicz-Suszyńskiej *Z korzeniami wyrwiemy was z ziemi* (wstęp i przypisy ks. E. Walewanda, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1996, ss. 306) dotycząca losów Polaków deportowanych w 1940 r. z Wileńszczyzny do kołchozów Kazachstanu i ich dramatycznych dziejów do czasu wyjścia ze Związku Radzieckiego – z „domu niewoli” na dalszą tułaczkę emigracyjną, widzianych przez pryzmat jednej rodziny.

W bieżącym roku przygotowana została także do druku książka poświęcona historii Nagrody Naukowej im. I. i F. Skowyrów przyznawanej z inicjatywy Instytutu oraz IV tom cyklu *Polacy w Rosji mówią o sobie*. Obie pozycje książkowe ukazą się w roku 1997.

Warto odnotować też spotkanie promocyjne zorganizowane w siedzibie Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” przez Instytut oraz Wydawnictwo „Norbertinum” w związku z przyjazdem z Nowego Jorku do Lublina Bronisławy Sanejko-Kwaśnickiej, autorki książki *Zapomniane dziewczęta*, która ukazała się w 1995 r. jako VII tom serii B: Materiały i dokumenty. Promocja książki, która odbyła się 18 maja w 52 rocznicę bitwy pod Monte Cassino, i wystąpienie autorki omawiającej swe wojenne losy prowadzące przez Syberię, a następnie udział w Pomocniczej Wojskowej Służbie Kobiet na Bliskim Wschodzie i w całym szlaku bojowym Armii gen. Andersa aż po kampanię włoską, spotkały się z zainteresowaniem lubelskiego środowiska, co znalazło także odbicie w prasie³.

¹ Pod red. ks. E. Walewandra, t. I-II, Lublin 1994; t. III, Lublin 1995.

² Pod red. ks. E. Walewandra, Lublin 1995.

³ Por. (kr), *Promocja wspomnień*, „Słowo. Dziennik Katolicki” z 22.05.1996, nr 98, s. 2; (gall), *Wspomnienia o „czerwonych makach”*, „Dziennik Wschodni” z 21.05.1996, nr 116, s. 9.

Pracownicy Instytutu podjęli też kolejną inicjatywę wydawniczą opracowania dziejów polskiego duszpasterstwa w Szwajcarii. Na spotkanie 23 grudnia 1996 r. przybył ks. dr Józef Wołczański, który dwukrotnie przebywał w Szwajcarii, prowadząc kwerendę archiwalną w Polskiej Misji Katolickiej w Marly i innych ośrodkach duszpasterskich. Wstępnie ustalono, że powstanie praca zbiorowa pod red. ks. J. Wołczańskiego przy udziale pracowników Instytutu. Planowana edycja książki w roku 1997.

II. UDZIAŁ W SYMPOZJACH I KONFERENCJACH PRACOWNIKÓW INSTYTUTU

Ks. dr hab. Edward Walewander w minionym roku wziął udział w kilku spotkaniach i konferencjach naukowych, wygłaszając referaty i zabierając głos w dyskusji. W dniach 8-9 stycznia uczestniczył w konferencji „Polska grupa etniczna w Niemczech” zorganizowanej przez Senat Rzeczypospolitej w Warszawie. 21 czerwca w Lublinie wystąpił na międzynarodowej sesji „Emigracja – Kraj. Perspektywy współpracy naukowej nad zbiorowościami polonijnymi” z referatem „Dorobek i działania Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL”. W dniach 16-19 września 1996 r. dyrektor Instytutu uczestniczył w Salzburgu (Austria) w międzynarodowej sesji zorganizowanej przez *Catholica Unio Internationalis Pöpstliches Werk für den Christlichen Osten*. Mówił tam na temat naukowych badań polonijnych prowadzonych w środowisku lubelskim, a zwłaszcza w Instytucie Polonijnym KUL, szczególnie podkreślając rezultaty dotychczasowych badań nad problematyką etniczną i religijną na terenie byłego Związku Radzieckiego. Wystąpienie to spotkało się z zainteresowaniem, zwłaszcza austriackich uczestników spotkania. W związku z tym istniejące już od ponad 25 lat i cieszące się międzynarodowym uznaniem *Internationales Forschungszentrum für Grundfragen der Wissenschaften* w Salzburgu zaproponował Instytutowi Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL współpracę naukową. W dniach 1-3 października ks. E. Walewander wziął też udział w konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Badań Niemcoznawczych Uniwersytetu Łódzkiego na temat: „Polsko-austriackie stosunki kulturalne po II wojnie światowej. 50 lat Towarzystwa Austriacko-Polskiego”. Wygłosił tam referat pt. „Polscy studenci teologii w Innsbrucku po II wojnie światowej”.

Ks. mgr Robert Guz uczestniczył w dniach 10-11 września we Wrocławiu w sympozjum naukowym Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. Tematem sympozjum były relacje Państwo–Kościół w obecnej rzeczywistości w Polsce.

W dniach 12-15 października ks. R. Guz uczestniczył w międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej 60-leciu deportacji Polaków z Ukrainy do Kazachstanu pt. „Polska droga do Kazachstanu”. Konferencja ta, zorganizowana przez Federację Organizacji Polskich na Ukrainie, odbyła się w Żytomierzu. Zgromadziła grono historyków polskich i ukraińskich, a także Polaków-świadków zesłania do Kazachstanu. Szczególnie interesujący był „Okrągły Stół” na temat: „Polacy na Ukrainie – stan obecny, perspektywy dalszego rozwoju”. Z zainteresowaniem spotkał się wygłoszony przez ks. R. Guza komunikat o pracy Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL, a szczególnie o pracach nad dokumentowaniem losów Polaków na Wschodzie. Przy okazji konferencji nawiązano nowe kontakty z badaczami krajowymi i ukraińskimi.

Dyrektor Instytutu był członkiem Komitetu Organizacyjnego sympozjum „Emigracja polska w Skandynawii”, które odbyło się 6-8 listopada 1996 r. w siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego w Lublinie i jednocześnie przewodził obradom sympozjum w pierwszym dniu międzynarodowego spotkania.

III. WIZYTY GOŚCI W INSTYTUCIE

Środowisko Polonii australijskiej było kilkakrotnie reprezentowane przez swych przedstawicieli goszczących w naszym Instytucie. 7 lutego wizytę w naszej placówce złożył Dariusz Maria von Guttner-Sporzyński – wiceprezydent Rady Polskiej w Melbourne. 21 marca 1996 r. Instytut gościł profesora socjologii z University of Adelaida (Australia) Jerzego Smolicza. W Trybunale Koronnym w Lublinie gość z Australii wygłosił interesujący odczyt na temat: „Polonia w Australii na tle innych grup etnicznych”. Spotkanie to – przygotowane przez Instytut wraz z Oddziałem Lubelskim Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” – wywołało żywe zainteresowanie lubelskiego środowiska zainteresowanego badaniami etnicznymi zarówno z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, jak i z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Kontynuacją spotkań z przedstawicielami Polonii australijskiej była wizyta, którą 27-28 czerwca złożył redaktor Marian Kałuski wraz z małżonką Ireną. Goście przyjechali do Polski po 32 latach pobytu na emigracji⁴. Marian Kałuski w

---

⁴ R. Guz, *Po 32 latach przyjechał do kraju*, „Kurier Lubelski” z 3.07. 1996, nr 152, s. 11; t e n ż e, *Goście z Australii*, „Przegląd Uniwersytecki” 1996, nr 5, s. 2.

latach 1964-1977 wydawał polonijne czasopismo „Tygodnik Polski”; jest też autorem kilku publikacji książkowych o dziejach Polaków w Australii, aktywnym działaczem polonijnym, współzałożycielem Towarzystwa Przyjaciół KUL w Australii.

23 marca wizytę w Instytucie złożył ks. prałat Wilhelm Reitzer z Niemiec. Tematem spotkania była obecność Polaków w Bawarii i działalność ks. Reitzera na rzecz zbliżenia niemiecko-polskiego.

5 czerwca z wizytą w Instytucie przebywała grupa parlamentarzystów Sejmu Republiki Litewskiej w składzie: Vytautas Pleckaitis, Gema Jurkunaite, Vytautas Bogusis, Snieguole Ziukaite, Jouzas Dringelis, Edward Piórko. Goście interesowali się osiągnięciami badawczymi Instytutu oraz obecnymi badaniami, szczególnie dotyczącymi Polaków na Wschodzie. W towarzystwie dyrektora Instytutu zwiedzili gmach KUL i Bibliotekę Główną⁵.

24 czerwca Instytut odwiedził prof. Eugeniusz S. Kruszewski z Kopenhagi wraz z małżonką; goście przybyli w towarzystwie ks. dr Ryszarda Iwana z Kilonii, proboszcza tamtejszej polskiej parafii personalnej. Prof. Kruszewski jest prezesem Instytutu Polsko-Skandynawskiego w Danii, który podjął współpracę z Instytutem Polonijnym KUL.

Dzień później – 25 czerwca – w Instytucie przebywali goście z Wielkiej Brytanii: prof. Zbigniew Gąsiewicz – Sekretarz Generalny Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie z siedzibą w Londynie oraz prof. Ludwik Maik – skarbnik tego Towarzystwa. Tematem wizyty była, podobnie jak w poprzednim przypadku, intensyfikacja kontaktów i współpracy z naszym Instytutem w zakresie badań nad Polonią i Polakami w świecie.

W końcu czerwca wizytę w Instytucie złożył po raz drugi prorektor Akademii Medycznej z Archangielska dr Andrey G. Soloviov. Gość relacjonował projekt utworzenia w Archangielsku Międzynarodowego Colleg’u Nauk Społecznych. Mówił też o corocznie odbywającym się tzw. Forum Sołowieckim. Dr Soloviov interesował się wydawnictwami Instytutu, szczególnie wspomnieniami Polaków wywiezionych na zesłanie w północne rejony ZSRR.

Okres letni przyniósł wizyty gości polonijnych z Brazylii. 5 lipca przybyła na KUL delegacja brazylijskich uczonych, którą przyjął rektor KUL ks. prof. Stanisław Wielgus. Z ramienia Instytutu Polonijnego w spotkaniu tym uczestniczył ks. Robert Guz. W skład delegacji wchodził m.in. prof. Olgierd Stamirowski – emerytowany wykładowca psychologii społecznej na Uniwersytecie

---

⁵ R. G u z, *Parlamentarzyści Sejmu Litewskiego w KUL*, „Przegląd Uniwersytecki” 1996, nr 4 (42), s. 27; t e n ż e, *Goście z Litwy w Oddziale Lubelskim „Wspólnoty Polskiej”*, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1996, nr 6/48, s. 40.

w São Paulo. 11 lipca w siedzibie Instytutu Polonijnego KUL prof. Stamirowski przedstawił projekt podjęcia współpracy z naszym Instytutem nad przygotowaniem publikacji, którą roboczo zatytułował *Spis Polonii w Brazylii*. Chodzi o dzieło zbiorowe obejmujące trzy zasadnicze działy: dane historyczne o Polakach w Brazylii, dane statystyczne i informacje o charakterze psychologiczno-społecznym. Materiały potrzebne do opracowania książki uzyskane byłyby drogą ankietową. Publikacja mogłaby powstać przy współpracy z Instytutem Geografii i Statystyki Brazylii Uniwersytetu w São Paulo i pomocy finansowej Komitetu Badań Naukowych. 23 sierpnia przybył do Instytutu ks. Jerzy Morkis – redaktor naczelny czasopisma polonijnego „Nowy Lud” ukazującego się od 1920 r. w Kurytybie w Brazylii.

27 sierpnia dyrektor Instytutu przyjął Annę i Franciszka Mamulskich pracujących od kilku lat wśród Polaków w Rumunii. Anna Mamulska prowadzi w Suczawie szkołę polską. Wraz z mężem redaguje czasopismo polonijne „Polonus”, które rozprawdane jest głównie wśród Polaków w Rumunii i Mołdawii. Goście przedstawili projekt przygotowania we współpracy z naszym Instytutem publikacji książkowej będącej zbiorem relacji i wspomnień Polaków różnych pokoleń mieszkających na terenie Rumunii. Omawiano możliwość włączenia tego tomu do serii Biblioteki Polonii pod tytułem *Polacy w Rumunii mówią o sobie*⁶.

Oprócz wspomnianych wyżej wizyt gości zagranicznych częstymi gośćmi w Instytucie są pracownicy naukowci UMCS zajmujący się badaniami etnicznymi oraz członkowie Oddziału Lubelskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. Jedno z takich spotkań odbyło się 13 lutego; uczestniczyła w nim m.in. współfundatorka Nagrody Naukowej im. Skowyrów – Irena Skowyrów oraz prof. Władysław Kucharski – dyrektor Zakładu Badań Etnicznych Wydziału Politologii UMCS. Spotkanie służyło omówieniu wieloletniej już współpracy ośrodków badań polonijnych KUL i UMCS, która zaowocowała wieloma działaniami o charakterze wydawniczym, organizowaniem sympozjów, a także integracją działalności innych organizacji i instytucji z terenu Lublina zajmującymi się Polonią.

11 października 1996 r. wizytę w Instytucie złożył prof. Cesar T. Gaza z Nowego Jorku wraz z małżonką, prezes Polskiej Fundacji Kulturalnej w New Jersey. Nowojorski gość jest emerytowanym profesorem psychologii klinicznej na Kean College of New Jersey. Mimo że urodzony już w Ameryce, jest

---

⁶ E. W a l e w a n d e r, *Polacy w Rumunii mówią o sobie*, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1966, nr 10 (52), s. 33.

wielkim popularyzatorem polskiej kultury narodowej, czemu służy powołana przez niego Fundacja. Prof. Gaza poinformował w czasie wizyty o problemach życia miejscowej Polonii.

Kontakty Instytutu Polonijnego z Instytutem Polskim w Filadelfii są nadal ściśle, czego dowodem były wizyty gości z Filadelfii. 21 listopada Instytut odwiedził jego prezes ks. dr Ryszard Hermanowicz, natomiast wcześniej, w sierpniu, gościliśmy także dr Reginę Mańko, która ściśle współpracuje z wymienionym Instytutem. Goście z Filadelfii potwierdzili chęć współpracy w ramach stypendiów przyznanych w Filadelfii dla naszego Instytutu.

IV. NAGRODA NAUKOWA IM. IRENY I FRANCISZKA SKOWYRÓW

W roku 1996 po raz siedemnasty przyznano Nagrody Naukowe im. Ireny i Franciszka Skowyrów. Jury przyznało *ex aequo* tegoroczne nagrody następującym osobom: ks. dr Stanisławowi Łabendowiczowi, pracownikowi naukowemu KUL za pracę *Formacja katechetów w dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II* (Lublin–Radom 1994); dr Jadwidze Plewko, pracownikowi naukowemu w Instytucie Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL za pracę *Duszpasterstwo Polonii w procesie jej integracji ze społeczeństwem kanadyjskim (1875-1988)* (Lublin 1995); ks. prałatowi dr Stefanowi Wójcikowi, duszpasterzowi z Wrocławia za pracę *Katechizacja w warunkach systemu totalitarnego. Na przykładzie Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska w latach 1945-1961* (Wrocław 1995).

Uroczystość wręczenia dyplomów miała miejsce po raz pierwszy w Trybunale Koronnym w Lublinie 29 kwietnia 1996 r.⁷ Laudację na cześć nagro-

---

⁷ Nagroda Skowyrów, „Dziennik Lubelski” z 29.04.1996, s. 9; *Dla autorów prac o Kościele i Polonii*, „Kurier Lubelski” z 29.04.1996, s. 12; Nagroda naukowa im. Skowyrów '96, „Biuletyn KAI” z 23.04.1996, nr 17, s. 24; Nagroda Ireny i Franciszka Skowyrów, „Słowo. Dziennik Katolicki” z 8.05.1996, nr 88, s. II; Nagroda naukowa Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL im. Ireny i Franciszka Skowyrów, „Niedziela” z 12.05.1996, nr 19, s. 2; M. K o ł o d z i e j c z y k, Nagroda polonijna, „Niedziela” z 19.05.1996, nr 20, s. 13; P. T o m a s z e w s k i, Nagrody naukowe im. I. i F. Skowyrów, „Forum Polonijne” 1996, nr 2/8, s. 27; Nagroda im. Ireny i Franciszka Skowyrów, „Pro Patria. Pismo Ziemi Chełmskiej” 1996, nr 5, s. 21; E. Walewander, Nagroda Naukowa im. Skowyrów Lublin 1996 r..., „Przegląd Uniwersytecki” 1996, nr 4 (42), s. 16; (Agn.), Nagrody naukowe im. Ireny i Franciszka Skowyrów za rok 1996, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1996, nr 7 (49), s. 36; E. W a l e w a n d e r, Duszpasterska misja Kościoła, „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1996, nr 3 (200), s. 414-417; J. M i s i e w i c z, Nagroda im. Ireny i

dzonych wygłosił przewodniczący Jury Nagrody ks. dr hab. Edward Walewander. Wręczenie nagrody zgromadziło licznych gości reprezentujących głównie środowiska naukowe Lublina i Wrocławia. Obecni byli także ks. arcybiskup Bolesław Pylak i ks. biskup Adam Lepa z Łodzi.

Franciszka Skowyrów dla ks. Stefana Wójcika, „Nowe Życie. Dolnośląskie pismo katolickie” 1996, nr 6 (261), s. 25; R. G., *Nagroda Skowyrów*, „Przegląd Uniwersytecki” 1996, nr 3 (41), s. 31; I. D e c, *Diariusz wydarzeń w PFT we Wrocławiu. Rok akademicki 1995/96*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 1996, nr 1, s. 247; Ks. R. G u z, *Nagroda naukowa Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL im. Ireny i Franciszka Skowyrów*, „Nowy Przegląd Wszechpolski” 1996, nr 3-4 (20-21), s. 48-49; (Agn.), *Nagrody Naukowe im. Ireny i Franciszka Skowyrów za rok 1996*, „Informator Polski” (Kopenhaga) 1996, nr 2, s. 22-23.